

Nazwa przedmiotu	Historia filozofii nowożytnej	
Nazwa jednostki prowadzącej przedmiot	Instytut Filozofii, Zakład Teorii Poznania i Teorii Bytu	
Kod przedmiotu	F 1.8.	
Studia		
Kierunek studiów	Filozofia	
Poziom kształcenia	Studia pierwszego stopnia	
Forma studiów	Studia stacjonarne	
Rodzaj przedmiotu	podstawowy	
Rok i semestr studiów	II rok, III - IV semestr	
Imię i nazwisko koordynatora przedmiotu		
Imię i nazwisko osoby prowadzącej (osób prowadzących) zajęcia z przedmiotu		
Cele zajęć z przedmiotu		
<p>Student poznaje główne kierunki i spory filozoficzne nowożytności w takich obszarach jak: ontologia (metafizyka), epistemologia, antropologia, aksjologia, filozofia polityki. Wzbogaca swoją wiedzę filozoficzną o spory i problemy jakie niesie ze sobą nowożytność.</p>		
Wymagania wstępne	Zaliczenie przedmiotu z filozofii starożytnej i średniowiecznej.	
Efekty kształcenia	<p>Wiedza: Zna zależności między głównymi subdyscyplinami filozoficznymi KW06</p> <p>Ma uporządkowaną znajomość i rozumie główne kierunki w obrębie bloków subdyscyplin filozoficznych: logika, metafizyka, epistemologia, filozofia umysłu KW07</p> <p>Zna i rozumie główne kierunki i stanowiska współczesnej filozofii KW08</p> <p>Zna idee i argumenty wybranych klasycznych autorów filozoficznych na podstawie samodzielnej lektury KW10</p> <p>Umiejętności: Czyta i interpretuje tekst filozoficzny KU03</p> <p>Słucha ze zrozumieniem ustnej prezentacji idei i argumentów filozoficznych KU04</p> <p>Poprawnie stosuje poznaną terminologię filozoficzną KU05</p> <p>Formułuje w mowie i na piśmie problemy filozoficzne,</p>	

	<p>stawia tezy oraz artykułuje własne poglądy w sprawach społecznych i światopoglądowych KU13</p> <p>Kompetencje społeczne: Zna zakres posiadanej przez siebie wiedzy i posiadanych umiejętności, rozumie potrzebę ciągłego dokształcania się i rozwoju zawodowego K_K01</p> <p>Na podstawie twórczej analizy nowych sytuacji i problemów samodzielnie formułuje propozycje ich rozwiązania K_K03</p> <p>Rozumie problematykę etyczną związaną z odpowiedzialnością za trafność przekazywanej wiedzy, z uczciwością naukową oraz rzetelnością i uczciwością w sytuacji prowadzenia sporu filozoficznego K_K 06</p>
Forma(y) zajęć, liczba realizowanych godzin	
<p>Wykłady: semestr zimowy 30, semestr letni 30 (razem 60 godzin) Ćwiczenia: semestr zimowy 30, semestr letni 30 (razem 60 godzin)</p>	
Treści programowe	
<p>Ramy czasowe i obszary przemian w dobie Odrodzenia.</p> <p>Spójeczno-ekonomiczne i kulturowe źródła narodzin renesansowego umysłu otwartego. Rewolucja naukowa (Kopernik, Galileusz), rewolucja w sferze ludzkiej świadomości, rewolucja w łonie Kościoła – reformacja (Luter i jego znaczenie). Przemiany w świadomości przestrzennej – rewolucja geograficzna. Odkrycie antyku i jego wpływ na kształtowanie się nowego sposobu myślenia; wątki platońskie, arystotelesowskie i epikurejskie w filozofii Odrodzenia. Platonizm renesansowy. Rola Akademii Florenckiej: M. Ficino, P. della Mirandola. Człowiek jako mikrokosmos boskiego makrokosmosu (M. Ficino, P. Mirandola).</p> <p>1 godz.</p> <p>Dewaluacja wertykalnych modeli stanowienia tożsamości: sprawa dyferencjacji systemów społecznych i światopoglądowych. Wyzwalanie się człowieka spod z kurateli autorytetów. Sprawa godności człowieka (<i>dignitas</i>). Przeciwno średniowiecznej idei człowieka upadłego. Próba zasypania średniowiecznego dualizmu dwóch światów: Boga i człowieka: <i>sacrum i profanum</i>. Nowe miejsce człowieka w świecie. Sprawa dyferencjacji systemów społeczno-światopoglądowych.</p> <p>Dewaluacja metody scholastycznej. W poszukiwaniu nowej metody.</p> <p>2 godz.</p> <p>Renesansowa filozofia przyrody: Telesio, Vanini, naturalistyczny panteizm Giordana Bruna. Paracelsusa filozofia przyrody.</p> <p>Antropocentryzm i humanizm renesansowy. Erazm z Rotterdamu i jego filozofia. Irenizm religijny.</p> <p>Stosunek Odrodzenia do ciała ludzkiego w medycynie.</p> <p>Człowiek w perspektywie sztuki: zmiana ikonografii renesansowej.</p> <p>Odkrycie nieskończoności i jej wpływ na renesansową wizję kosmosu i człowieka.</p> <p>Panteizm i antydogmatyzm filozofii G. Bruna („boskość człowieka” i „nieskończoność świata”).</p> <p>Filozofia przyrody G. Galileusza i jej wpływ na świadomość nowożytną Europy. Nowy sposób odczytywania Księgi Natury. Odkrycie nieskończoności w nauce, sztuce i filozofii.</p> <p>Historia „zera”.</p>	

2 godz.

Odkrycie czasu historycznego. Krytyka providencjalistycznej wizji dziejów. Różnice między antyczną (dynamiczną i otwartą) a średniowieczną (statyczną i zamkniętą) koncepcją umysłu i świata: analiza porównawcza. **Narodziny czasu historycznego.** Nowa koncepcja dziejów (**N. Machiavelli**): człowiek jako podmiot polityczny. Polityka a wartości. Sprawa „racji stanu”.

Utopie renesansowe i ich znaczenie; T. Morus, T. Campanella.

Sceptycyzm Montaigne'a; rewizja humanizmu renesansowego: załamanie się optymistycznej wizji świata i człowieka.

2 godz.

Ogólna charakterystyka wieku XVII.

Dwaj wielcy reformatorzy nauki: F. Bacon, R. Kartezjusz.

F. Bacon – nowa koncepcja wiedzy i poznania: nauka jako **technologia** (waga eksperymentu w odkrywaniu sekretów przyrody). Krytyka wiedzy spekulatywnej. Krytyka sylogizmu.

Teoria idoli; praktyczny wymiar wiedzy. Indukcja eliminacyjna. Utopia społeczna F. Bacona.

1 godz.

Przewrót Kartezjusza – nowy paradygmat filozoficzny. Zwrot ku podmiotowi: waga pierwszoosobowego punktu widzenia. **Kartezjańska koncepcja filozofii pierwszej.** Odkrycie Cogito. Przesunięcie zainteresowań filozofii z ontologii na filozofię poznania. Wątpliwości związane z istnieniem świata zewnętrznego. **Dedukcjonizm Kartezjusza.** Narzędzia rozumu: intuicja, dedukcja, analiza i synteza. Metafizyka i fizyka: dwa filary programu Kartezjusza. Bóg jako fundament prawomocności poznania.

Sceptycyzm metodologiczny i jego konsekwencje. Nowożytny wynalazek umysłu.

Mentalistyczna filozofia poznania Kartezjusza. Ewidencyjna teoria prawdy. Stosunek Kartezjusza do klasycznej teorii prawdy. **Geneza i źródła wiedzy.** Kryteria wiedzy pewnej. Wartość introspekcji. Trzy rodzaje idei. Racjonalizm genetyczny Kartezjusza i jego założenia. Geneza błędu. Sprawa natywizmu. Współczesne spory wokół wiedzy wrodzonej – N. Chomsky. **Co to jest umysł?** Nowożytne i współczesne spory na ten temat (w zarysie).

1 godz.

Nowożytne spory wokół metody. Metoda *more geometrio* jako fundament wiedzy pewnej. Metoda matematyczna. Matematyka jako wzór wiedzy pewnej: wpływ Galileusza. Matematyzacja przyrody.

Sprawa relacji między umysłem a ciałem z perspektywy metafizyki i fizyki nowożytnej. Problem tzw. mostu. Sprawa dualizmu psychofizycznego i jego implikacje. **Nowożytne spory o naturę świata. Konsekwencje dualizmu Kartezjusza:** dwie linie rozwojowe: Idealizm: (N. Malebranche, A. Geulinx) – materializm (P. Gassendi, T. Hobbes). Radykalizacja dualizmu w myśli okazjonalistycznej.

2 godz.

Materializm mechanistyczny T. Hobbesa. Filozofia polityczna Hobbesa jako konsekwencja mechanistycznej koncepcji przyrody. Antropologia naturalistyczna Hobbesa. Trzy sposoby rozumienia pojęcie stanu naturalnego. Geneza państwa politycznego. Geneza i konsekwencje umowy społecznej. Mechanistyczna wizja państwa (*Lewiatan*). Granice ludzkiej wolności. Uprawnienia suwerena. Rola państwa: autorytaryzm czy liberalizm?

2 godz.

Opozycje wobec dualizmu psychofizycznego Kartezjusza: Filozofia Spinozy. Co to jest substancja? *Deus sive Natura. Natura naturata – natura naturans.* Spór Spinozy z Kartezjuszem: paralelizm psychofizyczny. Metoda matematyczna jako narzędzie

dochodzenia do wiedzy pewnej. Aksjomatyzacja wiedzy. Problem tożsamości. Necessytyzm a sprawa ludzkiej wolności.

2 godz.

Filozofia Leibniza

Pluralizm ontologiczny (metafizyczny) jako reakcja na dualizm Kartezjusza i monizm Spinozy. Próba formalizacji wiedzy: *Lingua characteristica*. Panmatematyzm i panlogiczny pluralizm: monadologia. Jedność świata: harmonia jako nieskończona różnorodność jednostkowych monad. Prawo ciągłości. Logika, fizyka i metafizyka – trzy filary ontologii. Przekroczenie dualizmu Kartezjusza i monizmu Spinozy. Modalna natura świata i granice przygodności. Światy faktyczne i światy możliwe. Niesprzeczność jako logiczna podstawa bytu. Leibnizjańska koncepcja substancji jako podmiotu zmian (monada). Dwie logiczne zasady ontologii: zasad niesprzeczności i racji dostatecznej oraz ich konsekwencje. Granice konieczności mechanicznych: przyczyny sprawcze a przyczyny celowe. Mechanistyczna i teleologiczna perspektywa wyjaśniania świata.

2 godz.

Filozofia poznania Leibniza: prawdy rozumowe i faktyczne. Podmiotowo-orzecznikowa natura sądów i jej konsekwencje teoretyczne: prawdy skończenie analityczne i nieskończenie analityczne. Stanowisko Leibniza wobec sporu racjonalistów z empirystami: obrona racjonalizmu umiarkowanego. Polemika Leibniza z Lockiem: granice doświadczenia.

Przygodność i konieczność; sprawa ludzkiej wolności. Konieczność logiczna a konieczność hipotetyczna. Przewyciężenie determinizmu Spinozy i mechanicyzmu Kartezjusza. Prawo tożsamości i prawo ciągłości. Leibnizjański optymizm metafizyczny: próba obrony wolności człowieka w świecie wybranym przez Boga. Przygodność i konieczność w ujęciu Leibniza.

2 godz.

Nowożytne spory wokół substancji. Podsumowanie.

Redukcjonizm ontologiczny. Spory o naturę substancji: Kartezjusz Spinoza, Leibniz. Kartezjańskie pojęcie substancji jako podłoża właściwości. Spinozjańska jedność substancji: substancja i jej atrybuty. Leibnizjańska koncepcja substancji jako podłoża dynamiki (energii).

Nowożytne spory wokół ruchu, jego natury i źródeł. Sprawa przestrzenności ciał: Kartezjusz-Spinoza-Leibniz. Problem statusu czasu i przestrzeni: polemika Leibniza z Kartezjuszem i Newtonem. Waga praw mechaniki i jej ograniczenia; zmiany mechanistyczne i celowościowe. Teleologia Leibniza.

Nowożytne spory wokół miejsca i roli Boga. Kartezjusz: Bóg jako źródło ruchu. Immanentyzacja Boga i jej konsekwencje w filozofii Spinozy. Miejsce i rola Boga w systemie Leibniza. Bóg filozofów i Bóg teologów. Bóg Pascala. Bóg Locke' a Bóg Berkeleya.

2 godz.

J. Locke wobec sporów nowożytności

Sprawa dostępu do tzw. świata zewnętrznego: skąd wiem to, co wiemy? Jakości pierwotne i wtórne. Stanowisko Locke'a w sprawie natury substancji. Filozofia poznania. Spór o naturę i genezę pojęć. Natura idei. Krytyka idei wrodzonych. Umysł jako *tabula rasa*. Podział idei na proste i złożone. Granice poznania: wiedza nie sięga poza nasze idee. Sprawa idei negatywnych.

Granice realizmu. **Spór o naturę ludzkiej tożsamości;** rola świadomości i pamięci w konstituowaniu się tożsamości człowieka (przygodność tożsamości).

2 godz.

Filozofia polityczna Locke'a. Stan natury a społeczeństwo polityczne. Filozofia prawa naturalnego. Umowa społeczna i jej geneza. Liberalizm polityczny J. Locke'a: polemika z R. Filmerem i T. Hobbsem. Apologia własności. Narodziny liberalizmu nowożytnego. Filozofia społeczeństwa obywatelskiego: podział władzy, rozdział władzy świeckiej od kościelnej, tolerancja jako podstawowa cnota obywatelska.

Filozofia władzy politycznej Monteskiusza; trójstopniowa struktura władzy.

2 godz.

G. Berkeley: radykalizacja empiryzmu Locke'a. *Esse est percipi*; redukcja ontologii do epistemologii. Krytyka realizmu epistemologicznego. Odrzucenie podziału na jakości

pierwotne i wtórne i jego konsekwencje: skrajny fenomenalizm i immaterializm. Filozofia poznania: natura i geneza pojęć. Geneza pojęć ogólnych. Krytyka realizmu bezpośredniego; argumenty przeciwko realizmowi. Rola Boga a sprawa ciągłości istnienia. Bóg jako gwarant rzeczywistości świata zewnętrznego.

2 godz.

Przewrót D. Hume'a: destrukcja paradygmatu Kartezjusza. Kres mentalizmu epistemologicznego. Krytyka substancji materialnej i duchowej. Destrukcja Kartezjańskiej koncepcji umysłu. Dewaluacja wiedzy spekulatywnej: krytyka metafizyki. Kłopoty z rzeczywistością istnienia: agnostycyzm Hume'a. Stanowisko Hume'a w sprawie natury i genezy pojęć. Geneza treści poznawczych (percepcji). Impresje i idee. Zasady kojarzenia idei (podobieństwo, styczność, zw., przyczynowy). Krytyka koniecznego związku przyczynowego i jej konsekwencje. W poszukiwaniu wiedzy pewnej: kłopoty z indukcją. Dwa typy wiedzy: wiedza o ideach i wiedza o faktach. Filozofia natury ludzkiej: rola uczuć i namiętności. Kłopoty z prawomocnością sądów naukowych: „bezpodbawność” naszej wiedzy.

2 godz.

Nowożytny fundacjonalizm epistemologiczny i jego założenia. Podsumowanie.

Nowożytne spory wokół genezy i natury wiedzy.

Opozycja empiryczna wobec racjonalizmu Kartezjusza: J. Locke, G. Berkeley, D. Hume. Opozycja fideistyczna: **B. Pascal** - porządek serca a porządek rozumu. Granice racjonalizmu. Granice empiryzmu. **Spór o genezę i naturę wiedzy:** między racjonalizmem genetycznym (natywizmem) a empiryzmem genetycznym. Aprioryści i aposterioryści nowożytni.

2 godz.

Razem: 30 godz.

Ćwiczenia, semestr zimowy:

Naturalistyczne wątki filozofii Renesansu:

G. Cardano, *54 argumenty za śmiertelnością duszy*,

P. Pomponazzi, *Naturalne przyczyny niezwykłych zjawisk*, i: *Dusza ludzka w każdej swojej części zależy od organu*, Giordano Bruno, *O braterskim entuzjazmie* oraz fragm., *Kambraceński akrotyzm* oraz G. C. Vanini, *O Bogu i religiach* oraz Y. Campanella, *List do Galileusza* [w:] A. Nowicki (red.) *Filozofia włoskiego Odrodzenia*, PWN, Warszawa 1967.

Wątki platońskie w filozofii Odrodzenia. Analiza: M. M. Ficino, *O nieśmiertelności duszy* [w:] A. Nowicki, *ibid.* Oraz: Pico Della Mirandola, *O godności człowieka*.

2 godz.

Rola reformacji w kształtowaniu się świadomości renesansowej. Dyskusja wokół: Marcin Luter, *95 Tez*.

Rola Arian w kształtowaniu się świadomości nowożytnej. Dyskusja wokół wybranych fragm., *Bracia polscy*, Wydawnictwo Krytyka Polityczna, Warszawa 2013.

Dyskusja wokół tekstu: *Rola etyki protestanckiej w procesie modernizacji* oraz *Dopasowanie religii do kapitalizmu*, w: T. Buksiński, *Moderność*, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2001.

2 godz.

Waga i rola humanizmu renesansowego: analiza wybranych fragm.: Erazm z Rotterdamu, *Pochwała głupoty* (dowolne wydanie). Dyskusja wokół: L. Kołakowski, *Erazm i jego Bóg*, [w:] *Pochwała niekonsekwencji. Pisma rozproszone z lat 1955-1968*, Puls Publications, London 1989, s. 13-20.

Problem nieskończoności. Dyskusja wokół tekstu Ch. Seife, *Zero niebezpieczna idea. Koncepcja zera w historii nauki. Od filozofii do matematyki*, Amebr, Warszawa, (rozdz. *Nieskończony Bóg nicości. Teologia zera*, s. 74-90.

1 godz.

Renesansowa filozofia polityki. Czym winien charakteryzować się polityk renesansowy? Analiza i dyskusja wokół: N. Machiavelli, *Księżę* (dowolne wydanie). Polityka a wartości.

2 godz.

Kryzys optymizmu renesansowego: Montaigne i jego antropologia. Wartość myślenia niesystemowego. Analiza: M. Montaigne, *Próby (Pochwała Raymonda Sebonda)* dowolne wydanie.

Dyskusja wokół tekstu: M. Żarowski, *Istnienie jako styl. Renesansowi mistrzowie o godności bytu ludzkiego*, w: „Przegląd Filozoficzno-Literacki”, nr 1-2, 2012, ss. 135-178.

2 godz.

Utopie renesansowe. Dyskusja wokół: T. Morus, *Utopia. Książeczka zaiste złota i niemniej pożyteczna jak przyjemna o najlepszym ustroju państwa i nieznannej dotąd wyspie Utopii* oraz T. Campanella, *Miasto Słońca* (dowolne wydanie). Dyskusja wokół: T. Campanella, *List do Galileusza* oraz *O boskości i potędze człowieka* w: A. Nowicki, *Filozofia włoskiego Odrodzenia, op. cit.*

1 godz.

Wartość filozofii F. Bacona. Analiza wybranych fragm., F. Bacon, *Novum Organum* (zwłaszcza: *Plan dzieła i Aforyzmy Księgi Pierwszej*).

Analiza i dyskusja wokół utopii Bacona: F. Bacon, *Nowa Atlantyda* (dowolne wydanie).

2 godz.

Przewrót Kartezjusza i jego znaczenie. Krytycyzm Kartezjusza. Dyskusja wokół Kartezjańskiej krytyki wiedzy zmysłowej. Argument ze snu. Waga rozumu: dlaczego umysł jest bardziej znany niż ciało? Co to jest umysł? Analiza *Medytacji o pierwszej filozofii*. Rekonstrukcja metody Kartezjusza. Analiza *Rozprawy o metodzie*, cz. trzecia i czwarta.

2 godz.

Czy Kartezjusz był dualistą? Dyskusja wokół: R. Descartes, *Namiętności duszy* (art. 1, 2, 5, 6, 7, 10, *Medytacji szóstej* oraz *Człowiek. Opis ciała ludzkiego*, PWN, Warszawa 1989, w tym: *Opis ciała ludzkiego i wszystkich jego czynności*, cz. I-III.

1 godz.

Okazjonalizm – radykalizacja filozofii Kartezjusza. Analiza wybranych fragm., Geulincx, *Metafizyka prawdziwa*, Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2009, w szczególności: cz. I, twierdz. 8, 9, 11, 12, cz. II: twierdz. 1, 2, 4, 7, cz. III, twierdz., 2, 5. Oraz *Uwagi do metafizyki prawdziwej*: 6-17. *Uwagi do metafizyki pierwszej*, 66-77.

1 godz.

B. Pascal jako krytyk Kartezjusza. Fideizm przeciwko racjonalizmowi. Bóg filozofów a Bóg teologów. Dyskusja wokół *Myśli* Pascala (dowolne wydanie). Oraz analiza i dyskusja wokół: *Boski zakład*, w: Ch. Seife, *Zero niebezpieczna idea. Koncepcja zera w historii nauki. Rozdz. Zakład Pascala*.

1 godz.

Spinozjańska metoda *more geometrico* i jej konsekwencje: Świat bez transcendencji: immanentyzacja Boga. Bóg Spinoza a Bóg Pascala. Czy Spinoza przełamuje dualizm

Kartezjusza? Analiza wybranych fragm.:

- B. Spinoza, *Etyka w porządku geometrycznym dowiedziona*, przekł. J. Myślicki, PWN, Warszawa 2008: (O Bogu, O naturze i pochodzeniu duszy (fragm.), O naturze i pochodzeniu afektów, O niewoli ludzkiej czyli o siłach afektów (fragm.)).

2 godz.

Leibniza teoria poznania. wobec Czy Leibniz był natywiścią? Analiza wybranych fragm., W. G., Leibniz, *Nowe zasady dotyczące umysłu ludzkiego* (w szczególności rozdz. Czy istnieją idee wrodzone?).

Dyskusja wokół:

- P. Gut, *Leibniz o substancji*, w: P. Gut, *Leibniz. Myśl filozoficzna w XVII wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2004, s. 59-106.

1 godz.

Leibniz: sprawa zła moralnego. Co oznacza, że świat jest najlepszym z możliwych światów? Sprawa celowości świata.

- Analiza wybranych fragm.;; G. W. Leibniz, *Teodycea. O dobroci Boga, wolności człowieka i pochodzeniu zła. Przedmowa Leibniza, oraz Streszczenie sporu ujęte na sposób scholastyczny.*
- Dyskusja wokół: K. Kopania, *Siła dedukcji i słabość człowieka*, s. VII-XXVIII.

2 godz.

Podstawowe założenia materializmu mechanistycznego Hobbesa. Człowiek i jego stan natury: Analiza wybranych fragm.;

- T. Hobbes, *Elementy filozofii*, przekł. Cz. Znamierowski, PWN, Warszawa 1956, (Cz. I, rozdz. I, O filozofii, rozdz. II, O wyrazach. Cz. II, rozdz. O przyczynie i skutku, O człowieku).

Związki mechanicyzmu materialistycznego Hobbesa z jego filozofią polityczną. Dyskusja wokół wybranych fragm.,

- T. Hobbes, *Lewiatan czyli materia, forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, przekł. Cz. Znamierowski, PWN, Warszawa 1956: rozdz. XIV, O pierwszym i drugim prawie naturalnym, rozdz. XXVI, O prawach państwowych, rozdz. XXX, O obowiązkach suwerennego reprezentanta.

2 godz.

Locke jako krytyk Kartezjusza. Empiryzm Locke'a: źródła i granice poznania ludzkiego. Natura i granice doświadczenia. Analiza wybranych fragm.;; J. Locke, *Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego*, przekł., B. J. Gawęcki, t. 1-2, Warszawa 1955:

- Ks. I, rozdz. II: *Nie ma w umyśle zasad wrodzonych*, t. I, Ks. II, rozdz. I *O ideach w ogólności i ich pochodzeniu*, t. II, Ks. IV, rozdz. IX, *Nasza wiedza o istnieniu*, rozdz. X, *O naszej wiedzy o istnieniu Boga*, rozdz. XI, *O naszej wiedzy dotyczącej istnienia innych rzeczy.*

Główne założenia filozofii politycznej Locke'a. Wartość, natura i granice tolerancji. Analiza: J. Locke, *List o tolerancji*. Polemika z Filmerem. Relacje między ludem a władzą.

- Analiza wybranych fragm., J. Locke, *Dwa traktaty o rządzie*, BKF, Warszawa 1992.

2 godz.

Radykalizacja empiryzmu i jej konsekwencje. Polemika Berkeleya z Lockiem: analiza wybranych fragm.:

G. Berkeley, *Traktat o zasadach ludzkiego poznania. Trzy dialogi między Hylasem a*

Filonousem.

2 godz.

Obrachunki Hume'a z stanowiskami nowożytności w sprawie substancji i mentalistycznej koncepcji poznania. Analiza wybranych fragm.,:

- D. Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego*, przekł. J. Łukasiewicz, BKF, Warszawa 1977 (*Wątpliwości sceptyczne dotyczące czynności rozumu*, ss. 9-12, 17-23, 33-39, 41-48, 51-59), oraz:
- D. Hume, *Filozofia naturalna*, przekł., A. Hochfeldowa, BKF, Warszawa 1962, rozdz. IX-XV i *Esej o samobójstwie*.

2 godz.

Razem: 30

Wykłady: semestr letni:

Teoretyczne konsekwencje sceptycyzmu Hume'a.

Kant wobec sceptycyzmu Hume'a. Przewrót kopernikański Kanta: zakwestionowanie tradycyjnej epistemologii: dwa pnie poznania. Krytyka czystego rozumu. Kant wobec fizyki Newtona: czy nauka opisuje świat takim, jakim on jest „sam w sobie”?

Granice wiedzy. Trójpoziomowa struktura wiedzy o świecie. Teoria sądów.

Granice rozumu teoretycznego.

2 godz.

Granice prawomocności wiedzy. Jak wiedza jest możliwa? Kryzys nowożytnej idei reprezentacji.

Dewaluacja 'prawdziwościowych' modeli poznania. Przewyciężenie empiryzmu i racjonalizmu nowożytnego.

Filozofia krytyczna Kanta: granice ludzkich kompetencji poznawczych.

Nowa koncepcja pomiotu ludzkiego: *ja transcendentalne* (transcendentalna jedność apercpcji).

2 godz.

Transcendentalizm Kanta: sprawa prawomocności poznania.

Kryzys spekulatywnych syntez metafizycznych. Kantowski sprzeciw wobec tradycyjnej metafizyki.

Czy i jak jest możliwa metafizyka?

2 godz.

Filozofia praktycznego rozumu: człowiek wobec wyzwań moralnych. Sprawa ludzkiej wolności.

Człowiek jako podmiot moralny. Etyka bez kodeksu.

2 godz.

Ogólna charakterystyka Oświecenia

Oświeceniowe koncepcje dziejów: historiozofia niemieckiego i francuskiego Oświecenia.

Spór o podmiot dziejów i naturę historii: A.N. Condorcet – J.J. Rousseau. **1 godz.**

Nowożytny materializm mechanistyczny (**Holbach, Diderot, Helwecjusz, La Mettrie**).

W poszukiwaniu racjonalnej formy rządzenia: dwa modele demokracji: J.Locke – J.J. Rousseau.

Nowożytne spory o naturę i kompetencje władzy politycznej. Hobbes, Locke, Rousseau, Monteskiusz. Podsumowanie,

Oświeceniowe spory w sprawie genezy i wartości własności prywatnej: krytycy i

apologeci. Utopia w myśli plebejskiej: **Morelly i Mably**
2 godz.

Nowożytne spory wokół Kantowskich noumenów.

Klasyczna filozofia niemiecka: J. G. Fichte'go filozofia czynu jako radykalizacja Kantowskiego przewrotu kopernikańskiego. Świat jako ludzka eksterioryzacja. Fichte a filozofia romantyczna.

2 godz.

Romantyzm: przeciwko nadużyciom rozumu oświeceniowego. Główne założenia filozofii romantycznej. Wolność jako podstawowe zagadnienie polityczno-moralne. F. W. J. Schellinga próba pogodzenia Kanta z Fichtem.

2 godz.

Przewrót Hegla: dialektyczna teoria rzeczywistości: przewyciężenie nowożytnego dualizmu.

Panlogiczny charakter dziejów. Historyczność ludzkiej egzystencji. Dialektyka Hegłowska i jej specyfika. Koncepcja alienacji: wymiar ontologiczny, historyczny i antropologiczny.

2 godz.

Teoria państwa.

Natura historii. Dzieje filozofii jako proces postępu samowiedzy. Idea „chytrości rozumu”.

Dialektyczna racjonalizacja teologii. **Wartość Hegla i jego wpływ na dalsze dzieje filozofii.**

2 godz.

Próby przewyciężenia Hegla (wprowadzenie):

transcendentalno-woluntarystyczna (A. Schopenhauer),
indywidualistyczna (S. Kierkegaard),
naturalistyczna (L. Feuerbach),
materialistyczna (K. Marks),
pozytywistyczna (A. Comte).

1 godz.

Spór Schopenhauera z Heglem: świat jako wola i przedstawienie.

Transcendentalny idealizm woluntarystyczny. Metafizyka woli i jej konsekwencje etyczne. Wpływ Kanta i filozofii indyjskiej na poglądy Schopenhauera. Rola sztuki w procesie wyzwiania się ze świata fenomenów. Etyka współczucia.

2 godz.

S. Kierkegaard jako krytyk Hegla

Przeciwko teologii racjonalnej. Człowiek jako podmiot wiary.

W poszukiwaniu człowieka autentycznego: egzystencjalny dialog z Bogiem. **Obrachunki z nowożytnością:** Kartezjańska wartość wątpienia i jej granice. **Obrachunki z Kantem:** człowiek w perspektywie rzeczywistości noumenalnej. **Obrachunki z Heglem:** permanentna negatywność myślenia jako droga do egzystencji autentycznej. Wieczna aktualność doświadczenia Hioba i Abrahama.

Teologiczne zawieszenie etyki.

2 godz.

Lewica i prawica heglowska (ogólna charakterystyka)

Idea *praxis* w klasycznej filozofii niemieckiej i jej konfiguracje. L. Feuerbach – filozofia człowieka i problem alienacji. Teologia jako klucz do antropologii.

2 godz.

Przewrót K. Marksa

Trzy źródła filozofii marksistowskiej (klasyczna filozofia niemiecka, ekonomia angielska,

socjalizm utopijny). Marksowski projekt przestawiania Hegla „z głowy na nogi”. Praktyczny wymiar myślenia: nowa wizja dziejów. Własność prywatna i sprawa alienacji pracy. Marksowska filozofia *praxis*.

Dzieje idei alienacji w myśli niemieckiej.

2 godz.

Przewrót A. Comte’a: narodziny filozofii pozytywnej. Prekursorzy i źródła pozytywizmu. Reforma nauki: nowa koncepcja naukowości. Miejsce i rola filozofii. Historiozofia Comte’a: teoria trzech stadiów. Teoretyczne konsekwencje przewrotu pozytywistycznego Comte’a. Ogólna charakterystyka pozytywizmu angielskiego: Hume, Bentham i Mill

2 godz.

Razem: 30 godzin

Ćwiczenia, semestr letni:

Istota i wartość przewrotu kopernikańskiego I. Kanta:

Dyskusja wokół:

I. Kant, *Co to jest Oświecenie?* Granice rozumu:

I. Kant, *Krytyka czystego rozumu*, przekł., R. Ingarden, BKF, Warszawa 1957, t. I, ss. 26-33.

2 godz.

Rola i natura moralności: Dyskusja wokół tekstu: I. Kant, *O rzekomym prawie kłamstwa z miłości bliźniego*, [w:], „Przegląd Filozoficzny”. Nowa Seria, Rocznik 13, nr 4 (52), 2004, ss.25-29.

1 godz.

Status i natura przyszłej metafizyki; I. Kant, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka* (dowolne wydanie), z tego: *Jak w ogóle jest możliwa metafizyka*.

1 godz.

Rola Wielkiej Encyklopedii Francuskiej. Znaczenie D. Diderota. Dyskusja wokół tekstu: J. Litwin, *Kontrowersje Diderota i filozofia dialogu*, w: J. Litwin, *Eseje o dialogach wewnętrznych*, PWN, Warszawa 1967, s. 15-47.

Miejsce Woltera w sporach oświeceniowych. Analiza: Wolter, *Kandyd czyli optymizm*, [w:] *Powiastrki filozoficzne*, przekł., T. Żeleński-Boy, Warszawa 1955.

1 godz.

Założenia oświeceniowej idei postępu, analiza i dyskusja wokół tekstu:

A.N. Condorcet, *Szkic obrazu postępu ducha ludzkiego poprzez dzieje*, BKF, Warszawa 1957.

2 godz.

J. J. Rousseau – jako krytyk postępu. Analiza: J. J. Rousseau, *Czy odrodzenie nauk i sztuk przyczyniło się do poprawy obyczajów?*, *Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi* [w:] *Trzy rozprawy z filozofii społecznej*, przekł. H. Elzenberg, BKF, Warszawa 1956: ss. 9-24, ss. 127-129, 140-143, 168-176, 182-185, 2000-2004, 226-230.

2 godz.

Analiza fragmentów:

J. J. Rousseau, *Umowa społeczna*: Ks. I, rozdz. 1, 2, 4, 6, Ks. IV, rozdz. 1, 8. Fragm., Przedmowy do Narcyza, ss. 307-327.

1 godz.

Rekonstrukcja niemieckiego paradygmatu postępu: spór Kanta z Herderem.

Analiza tekstu: I. Kant, *Spór fakultetów*, przekł., M. Żelazny, Wydawnictwo Rolewski, Toruń 2003, rozdz. 2, *Wznowione pytanie: Czy ludzki rodzaj stale zmierza ku temu, co lepsze*, ss. 129-146.

1 godz.

Herderowski model postępu: Analiza: J. G. Herder, *Myśli o filozofii dziejów*, przekł. Z. Skuza, Dom Wydawniczy Elipsa 2000: Ks. IV, Ks. V, ss. 54-71 oraz: Z. Skuza, *Filozofia antropologiczna Herdera*, ss. 7-34 (tamże).

1 godz.

Radykalizacja przewrotu kopernikańskiego Kanta w myśli Fichtego. Dyskusja wokół:

J. G. Fichte, *Teoria wiedzy*, Warszawa 1996;

t. 1, *Pierwsze i Drugie wprowadzenie do Teorii Wiedzy*.

J. G. Fichte, *Powołanie człowieka*, Warszawa 1956 (fragm.).

2 godz.

Dialektyczny immanentyzm Hegla. Analiza tekstów: G. W. F. Hegel, *Wykłady z filozofii dziejów*, przekł. A. Landman, BKF, Warszawa 1958;

- t. 1: *Wstęp Hegla*, , par. *Podział*,
- tom 2: *Oświecenie i rewolucja*, ss. 352-359
- G. W. F. Hegel, *Zasady filozofii prawa*, przekł., A. Landman, BKF, Warszawa 1969 *Uzupełnienia*, ss. 341-354.

2 godz.

Schopenhauer jako krytyk Kanta i Hegla. Dyskusja wokół tekstu: A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, przekł. J. Garewicz, PWN, Warszawa 2011, t. 1, ss. 30-56 (fragm.).

2 godz.

S. Kierkegaard: człowiek jako podmiot wiary.

Dyskusja wokół tekstów: S. Kierkegaard, *Bojaźń i drżenie, Choroba na śmierć*, przekł. J. Iwaszkiewicz, Poznań 1995:

- *Pochwała Abrahama*
- *Problemat I: Czy może istnieć teologiczne zawieszenie etyki*
- *Problemat III: Czy można obronić Abrahama?*

Przesłanie Hioba. Analiza: S. Kierkegaard, *Hiob*, w: *Pisma mniejsze*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, ss. 143-161.

Krytyka epoki rozumu: S. Kierkegaard, *Recenzja literacka*, [w:] „Kronos”, nr 1/2008, ss. 31-56.

2 godz.

Maxa Stirnera krytyka Hegla: indywidualizm jako droga do wolności. Analiza wybranych fragm. tekstu:

M. Stirner, *Jedyny i jego własność*, PWN, Warszawa 1995.

2 godz.

Feuerbachowska krytyka Hegla i Stirnera. Dyskusja wokół fragm., L. Feuerbach, *Wykłady o istocie religii*, przekł., E. Skowron i T. Witwicki, Warszawa 1981:

- Wykład 1-6, 23, 28-30 oraz:
 - L. Feuerbach, *Zasady filozofii przyszłości*, w L. Feuerbach, *Wybór pism II*, przekł. K. Krzemieniowa i M. Skwieciński, PWN, Warszawa 1988:
 - *Przedmowa*
 - *Istota religii w ujęciu Lutera*
O istocie chrześcijaństwa w odniesieniu do Jedynego i jego własności
O istocie religii.

<p>2 godz.</p> <p>ówne założenia socjalizmu utopijnego. Dyskusja wokół: C.H. Saint-Simon, <i>Pisma wybrane</i>, zekł., J. Trybusiewicz, Warszawa 1968, t.1: <i>Listy mieszkańca Genewy do swoich współczesnych</i> (List pierwszy); oraz: t. 2: <i>O systemie industrialnym, Klasa proletariuszy.</i></p> <p>2 godz.</p>	
<p>Przewrót filozoficzny Marksa: przewyciężenie stanowiska Hegla.</p> <hr/> <p>K. Marks, analiza fragm.: K. Marks, <i>Ideologia niemiecka, Manifest komunistyczny, Kapitał</i> (fragm..) i <i>Tezy o Feuerbachu.</i></p> <p>2 godz.</p> <p>Filozofia pozytywna – główne założenia.</p> <p>Przewrót pozytywistyczny Comte'a. Analiza wybranych fragm.</p> <p>A. Comte, <i>Metoda pozytywna w szesnastu wykładach</i>, Warszawa 1961: Wykład 1, <i>Istota i znaczenie metody pozytywnej.</i></p> <p>2 godz.</p> <p>Razem: 30 godz.</p>	
Metody dydaktyczne	Analiza tekstów, dyskusje.
Sposób(y) i forma(y) zaliczenia	Zaliczenie wykładu w formie egzaminu ustnego, zaliczenie ćwiczeń na ocenę.
Metody i kryteria oceny	<u>Wykłady</u> : egzamin ustny obejmujący zagadnienia podawane w ciągu semestru. <u>Ćwiczenia</u> : ocena ciągła na podst. stopnia partycypacji w dyskusjach wokół tematu wiodącego oraz zadanej lektury.
Całkowity nakład pracy studenta potrzebny do osiągnięcia założonych efektów w godzinach oraz punktach ECTS	<p>Aktywność Liczba godzin/ nakład pracy studenta</p> <p>SEMESTR ZIMOWY Aktywność Liczba godzin/ nakład pracy studenta</p> <p>wykład 30 godz. ćwiczenia 30 godz. przygotowanie do ćwiczeń 45 godz. udział w konsultacjach 5 godz. przygotowanie do egzaminu 40 godz. SUMA GODZIN 150 LICZBA PUNKTÓW ECTS</p>

	<p>5</p> <p>SEMESTR LETNI Aktywność Liczba godzin/ nakład pracy studenta wykład 30 godz. ćwiczenia 30 godz. przygotowanie do ćwiczeń 45 godz. udział w konsultacjach 4 godz. przygotowanie do egzaminu 40 godz. udział w egzaminie 1 godz. SUMA GODZIN 150 LICZBA PUNKTÓW ECTS 5</p> <p>Razem LICZBA PUNKTÓW ECTS 10 SUMA GODZIN (semestr I - II) 300</p>
Język wykładowy	Język polski
Praktyki zawodowe w ramach przedmiotu	Nie przewidziano
Literatura	<p>Literatura podstawowa do wykładów i konwersatoriów Semestr zimowy:</p> <p>Marcin Luter, <i>95 Tez</i>, [w:] http://www.racionalista.pl/kk.php/s,1481</p> <p>G. Cardano, <i>54 argumenty za śmiertelnością duszy</i>, P. Pomponazzi, <i>Naturalne przyczyny niezwykłych zjawisk</i>, i: <i>Dusza ludzka w każdej swojej części zależy od organu</i>, Giordano Bruno, <i>O braterskim entuzjazmie</i> oraz fragm., <i>Kambraceński akrotyzm</i> oraz G. C. Vanini, <i>O Bogu i religiach</i> oraz Y. Campanella, <i>List do Galileusza</i> [w:] A. Nowicki (red.) <i>Filozofia włoskiego Odrodzenia</i>, PWN, Warszawa 1967.</p> <p>M. M. Ficino, <i>O nieśmiertelności duszy</i> [w:] A. Nowicki, <i>ibid.</i></p> <p><i>Pico Della Mirandola</i>, O godności człowieka, w: <i>Wielkie mowy historii. Od Mojżesza do Napoleona</i>, Wydawnictwo „Polityki”, Warszawa 2006, t. 1, s.138-149.</p> <p>Erazm z Rotterdamu, <i>Pochwała głupoty</i>, przekł. E. Jędrkiewicz, Unia Wydawnicza Verum, Warszawa (całość)</p> <p>M. de Montaigne, <i>Próby</i>, przekł. T. Boy-Żeleński, Wydawnictwo</p>

Zielona Sowa, Kraków 2004, rozdz. XIII, *Apologia Rajmunda Sebonda*.

N. Machiavelli, *Księżę* (dowolne wydanie) - całość

F. Bacon, *Novum Organum*, PWN, Warszawa 1955, *Księga pierwsza i Księga druga aforyzmów o tłumaczeniu przyrody i królestwie człowieka*.

F. Bacon, *Nowa Atlantyda i Z Wielkiej Odnowy* (dowolne wydanie).

R. Kartezjusz, *Rozprawa o metodzie właściwego kierowania umysłem w poszukiwaniu prawdy w naukach*, przekł. W. Wojciechowska, Warszawa (całość).

R. Kartezjusz, *Medytacje o pierwszej filozofii* (dowolne wydanie). Całość.

R. Kartezjusz, *Zasady filozofii*, przekł., I Dąbska, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 2001, cz. I, *O zasadach poznania ludzkiego*.

R. Kartezjusz, *Namiętności duszy*, przekł., L. Chmaj, Warszawa 1958 (Artykuł I, II, V, VI, VII, XII, XIII, XVI, XXXII).

R. Descartes, *Człowiek. Opis ciała ludzkiego*, przekł. A. Bednarczyk, Warszawa, PWN, Warszaw 1989 Cz. Człowiek: s. 3-24 i Opis ciała ludzkiego, cz. I i cz. II).

T. Hobbes, *Elementy filozofii*, przekł. Cz. Znamierowski, PWN, Warszawa 1956, Cz. I, rozdz. I, *O filozofii*, rozdz., II, *O wyrazach*. Cz. II, rozdz., *O przyczynie i skutku, O obywatelu*.

T. Hobbes, *Lewiatan czyli forma i władza państwa kościelnego i świeckiego*, przekł. Cz. Znamierowski, PWN, Warszawa 1956, Rozdz., XIV, *O pierwszym i drugim prawie naturalnym*, rozdz. XXVI, *O prawach państwowych*, rozdz., XXX, *O obowiązkach suwerennego reprezentanta*.

B. Spinoza, *Etyka w porządku geometrycznym dowiedziona*, przekł., I. Myślicki, PWN, Warszawa 2008, *O Bogu, O naturze i pochodzeniu duszy* (fragmenty), *O pochodzeniu i naturze afektów, O niewoli ludzkiej czyli siłach afektów* (fragmenty).

G. W. Leibniz, *Nowe rozważania dotyczące rozumu*, przekł., I. Dąbska, WN, Warszawa 1955, t. I, rozdz. I, *Czy istnieją zasady wrodzone?* i t. II, rozdz. II, *O stopniach naszego poznania*, rozdz. III: *O zasięgu naszego poznania*.

G. W. Leibniz, *Teodycea. O dobroci Boga, wolności człowieka i pochodzeniu zła*, przekł., M. Frankiewicz, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2001.

G. W. Leibniz, *Monadologia*, przeł. H. Elzenberg, w: H.

Elzenberg, *Z historii filozofii*, Kraków 1995

J. Locke, *Rozważania dotyczące rozumu ludzkiego*, przekł., B. J. Gawęcki, t. 1-2, Warszawa 1955:

- Ks. I, rozdz. II: *Nie ma w umyśle zasad wrodzonych*, t. I, Ks. II, rozdz. I *O ideach w ogólności i ich pochodzeniu*, t. II, Ks. IV, rozdz. IX, *Nasza wiedza o istnieniu*, rozdz. X, *O naszej wiedzy o istnieniu Boga*, rozdz. XI, *O naszej wiedzy dotyczącej istnienia innych rzeczy*.

J. Locke, *List o tolerancji*, dowolne wydanie

J. Locke, *Dwa traktaty o rządzie*, Biblioteka Klasyków Filozofii, Warszawa 1992.

G. Berkeley, *Traktat o zasadach poznania ludzkiego. Trzy dialogi między Hylasem a Filonousem*, PWN, Warszawa 1956,

- *O zasadach poznania ludzkiego*, cz. I., (wybrane fragmenty)
- *Trzy dialogi między Hylasem i Filonousem: Dialog I, II i III*, (fragm.).

D. Hume, *Traktat o naturze ludzkiej*, przekł., Cz. Znamierowski, Kraków 1951,

- Ks. I, cz. I, III, r. 14-15, Ks. III, cz. I, rozdz. 1-2.

D. Hume, *Badania dotyczące rozumu ludzkiego*, przekł. J. Łukasiewicz, K. Twardowski, PWN, Warszawa 1977:

- Rozdz. *O różnych rodzajach filozofii*,
- *O pochodzeniu idei*,
- *O kojarzeniu idei*,
- *Wątpliwości sceptyczne dotyczące rozumu ludzkiego*,
- *O Idei związku koniecznego*,
- *O filozofii akademickiej czyli sceptycznej*.

D. Hume, *Dialogi o religii naturalnej*, przekł. A. Hochfeldowa, BKF, Warszawa 1962:

- (Część I i II) oraz;
- *Esej o samobójstwie*.

Literatura podstawowa – semestr letni

E. B. de Condillac, *Traktat o wrażeniach*, BKF, Warszawa 1958:

- Rozdz. VII, *O człowieku znalezionym w lasach Litwy*,
- Rozdz. VII,
- Rozdz. IX, *Skrót rozumowany traktatu o wrażeniach*.

P. Holbach, *System przyrody, czyli prawa świata fizycznego i moralnego*, przekł., K. Szaniawski, PWN, Warszawa 1957, t. I:

- Rozdz. I, *O przyrodzie*, ss. 53-64,
- Rozdz. X: *Dusza ludzka nie czerpie swoich idei z siebie samej*, ss. 202-231,
- Rozdz. XI, *O teorii wolności człowieka*, ss. 232-267,
- Rozdz. XIII, *O nieśmiertelności duszy*, ss. 301-329,

- t. 2: *O mitologii i teologii*.

J.O. La Mettrie, *Człowiek maszyna*, [w:], *Dzieła filozoficzne*, przekł. M. Skrzypek, Wyd. IFiS PAN, Warszawa 2010 (całość), oraz *Wprowadzenie* M. Skrzypka ss. VII-XXIII).

I. Kant, *Krytyka czystego rozumu*, przekł. R. Ingarden Warszawa 1957, T. 1.

- Wstęp: VI. *Ogólne zadanie czystego rozumu* i VII.
- *Idea i podział odrębnej nauki* (...),
- *Estetyka transcendentálna*, par. 1-8 oraz:
- *O podstawie podziału wszelkich przedmiotów w ogóle na fenomeny i noumeny*.

I. Kant, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka*, Warszawa 1960 (fragmenty).

I. Kant, *O rzekomym prawie kłamstwa z miłości bliźniego*, [w:], „Przegląd Filozoficzny”. Nowa Seria, Rocznik 13, nr 4 (52), 2004, ss.25-29.

I. Kant, *Idea powszechnej historii w aspekcie kosmologicznym*, [w:] I. Kant, *Rozprawy z historii filozofii*, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 2005:

- (Teza I-IX, ss. 31-43, jak również:
- *Recenzje myśli o filozofii dziejów J.G. Herdera*, ss. 50-68 oraz
- *Wprowadzenie* T. Kupiś (ss. 7-28).

J. J. Rousseau, *Trzy rozprawy z filozofii społecznej*, przeł. H. Elzenberg, BKF, PWN, Warszawa 1956:

- *Rozprawa o naukach i sztukach*, ss. 9-44
- *Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi*, ss. 139-230
- *Odpowiedź króla polskiego na Rozprawę Jana Jakuba Rousseau*, ss.49-65.

J. J. Rousseau, *Listy moralne*, [w:] J.J. Rousseau, *Umowa społeczna*, PWN, Warszawa 1966:

- List 2 i 3.

J. J. Rousseau, *Wyznania*, BKF, Warszawa 1956 (fragmenty).

J. J. Rousseau, *Projekt konstytucji dla Korsyki*, Wyd. IFiS PAN, Warszawa 2009.

A. N. Condorcet, *Szkic obrazu postępu ducha ludzkiego poprzez dzieje*, Warszawa 1957,

- *Przedmowa, Epoka dziewiąta,*
- *Epoka dziesiąta.*

J.G. Herder, *Rozprawa o pochodzeniu języka* (fragm..) w: J. G. Herder, *Wybór pism*, Wrocław 1987,

J.G. Herder, *Myśli o filozofii dziejów*, t. 1-2, BKF, Z. Skuz, Dom Wydawniczy Elipsa 2000,

- Ks. IV.
- Ks. V.

Monteskiusz, *O duchu praw*, przeł. T. Boy-Żelenski, Kraków 2003 t.1,

- Ks. I, II, III, IV.

G. Vico, *Nauka nowa*, BKF, t.1-2, Warszawa 1966 (fragm.).

Voltaire, *Elementy filozofii Newtona*, przekł. H. Koncziwska,

BKF, Warszawa 1956:

- (Część I).

Voltaire, *Kandyd czyli optymizm* [w:] Wolter: *Powieści filozoficzne*, przekł. T. Boy-Żeleński, Warszawa 1961 (całość).

Filozofia niemieckiego Oświecenia, (red.) T. Namowicz, K. Sauerland, M. J. Siemek,

W-wa 1973, teksty:

- Kant: *Granice mechanistycznej interpretacji świata*, s. 80-85; *Jedyna możliwa podstawa dla dowodu na istnienie Boga*, s. 85-96.

- J. W. Goethe: *Natura*, s. 103-106;

- G. E. Lessing: *Chrześcijaństwo rozumu*, s. 74-77; *O rzeczywistości poza Bogiem*, s. 77-78; *Wychowanie rodu ludzkiego*, s. 282-294.

- J. G. Herder: *Jeszcze jedna filozofia historii*, s. 435-448.

G. W. F. Hegel, *Fenomenologia ducha*, przekł. J. Grabowski, A. Landman, Warszawa 1958, t. 1:

- *Przedmowa Hegla* oraz:

- T.2; *Wiedza absolutna*, ss. 549-428.

G. W. F. Hegel, *Wykłady z filozofii dziejów*, przekł. A. Landman, BKF, Warszawa 1958;

- t. 1: *Wstęp Hegla*, par. *Podział*,

- tom 2: *Oświecenie i rewolucja*, ss. 352-359

G. W. F. Hegel, *Zasady filozofii prawa*, przekł., A. Landman, BKF, Warszawa 1969:

- *Uzupełnienia*, ss. 341-354.

G. W. F. Hegel, *Logika*, przekł., A. Landman, BKF, Warszawa 1967 lub inne wydanie:

- t. 1: *Przedmowa do pierwszego wydania*.

J. G. Fichte, *Teoria wiedzy*, Warszawa 1996,

- t. 1, *Pierwsze i Drugie wprowadzenie do Teorii Wiedzy*.

J. G. Fichte, *Powołanie człowieka*, Warszawa 1956 (fragm.).

J.G. Fichte, *Zamknięte państwo handlowe i inne pisma*, przekł.

P. Dybel i inni, Warszawa 1966 (fragm.).

J.G. Fichte, *O podstawie naszej wiary w boski porządek świata*, [w:] „Kronos”, nr 1/2011, ss. 10-17.

F. H. Jacobi, *Do Fichtego*, [w:] „Kronos”, nr 1/2011, ss. 52-61.

F. W. Schelling, *System idealizmu transcendentального*, Warszawa 1979 (fragm.).

A. Schopenhauer, *Świat jako wola i przedstawienie*, Warszawa 1944 (fragm.).

A. Schopenhauer, *O wolności ludzkiej woli*, Kraków 2005.

S. Kierkegaard, *Albo-albo*, BKF, PWN, Warszawa 1982 t. 1-2.

S. Kierkegaard, *Okruczości filozoficzne. Chwila*, przekł. Karol Toeplitz, BKF, PWN, Warszawa 1988.

S. Kierkegaard, *Bojaźń i drżenie, Choroba na śmierć* przekł. J. Iwaszkiewicz, Poznań 1995:

- *Pochwała Abrahama*

- Problemat I: *Czy może istnieć teologiczne zawieszenie etyki?*

- Problemat III: *Czy można obronić Abrahama?*

S. Kierkegaard, *Hiob*, w: *Pisma mniejsze*, Wydawnictwo Adam

Marszałek, Toruń 2007, ss. 143-161

M. Stirner, *Jedyny i jego własność*, PWN, Warszawa 1995.

L. Feuerbach, *O istocie chrześcijaństwa*, Warszawa 1995.

L. Feuerbach, *Wykłady o istocie religii*, przekł., E. Skowron i T. Witwicki, Warszawa 1981:

- Wykład 1-6, 23, 28-30.

K. Marks, *Rękopisy ekonomiczno-filozoficzne (1844) - O pracy wyobcowanej* (wybrane fragm.), [w:] *Dzieła* t.1, 1960;

- *Manifest komunistyczny* 1948;
- *Przyczynek do krytyki ekonomii politycznej* (*Dzieła* t.13).

K. Marks, *Tezy o Feuerbachu*, w K. Marks, F. Engels, *Dzieła*, Książka i Wiedza, Warszawa 1975, t. 3, s. 5-8.

H. Spencer, *Indukcje socjologii*, Warszawa 1889.

A. Comte, *Metoda pozytywna w szesnastu wykładach*, Warszawa 1961.

- Wykład 1, *Istota i znaczenie metody pozytywnej*.

Literatura uzupełniająca semestr zimowy i letni:

F. Copleston, *Historia filozofii*, Instytut Wydawniczy PAX, t. III, IV, V.

A. Nowicki (red.) *Filozofia włoskiego Odrodzenia*, PWN, Warszawa 1967.

A. Nowicki, *Giordano Bruno*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1979.

A. Nowicki, *Centralne kategorie filozofii Vaniniego*, PWN, Warszawa 1970.

S. Shapin, *Rewolucja naukowa*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2000 (rozdz. *Co wiedziano i Jak poznawano?*).

M. Heller, *Filozofia przyrody. Zarys historyczny*, Wydawnictwo ZNAK, Kraków 2005 (Rozdz. V: *Mechanicyzm Kartezjusza i Rozdz., VI, Izaak Newton i matematyczne zasady przyrody*).

Ch. Seife, *Zero – niebezpieczna idea. Koncepcja zera w historii nauki od filozofii do matematyk*, przekł., J. Skolimowski, Wydawnictwo, Amber, Warszawa 2002 (Rozdz. IV: *Nieskończony bóg nicości*).

E. Cassirer, *Mit państwa*, IFiS PAN, Warszawa 2006 (Rozdziały: *Machiavelli i jego nowa nauka polityki, Legenda Machiavellego, Triumf Machiavellego i jego skutki, Machiavelli i renesans*).

J. Rawls, *Wykłady z historii filozofii polityki*, przekł. S. Szymański, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa 2010.

T. Sahaj, *Nowy, lepszy świat. Analiza trzech utopii filozoficznych*, w: „Edukacja Filozoficzna”, vol. 36 2003, s. 85-102.

B. Hindess, *Filozofowie władzy. Od Hobbesa do Foucaulta*,

przekł., D. Leszczyński, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1999, rozdz. I, „*ten bóg śmiertelny*”. *Hobbes o władzy i suwerenie*, i rozdz. II, „*uprawnienie od tworzenia praw*”. *Locke o władzy politycznej i rządzie*.

A. Szachaj, M. N. Jakubowski, *Filozofia polityki*, PWN, Warszawa 2006, rozdz. *Nowożytna filozofia polityki*.

L. Strauss, J. Cropsey, *Historia filozofii politycznej*, Fundacja Augusta hr. Cieszkowskiego, Wydawnictwo Fronda, Warszawa 2010 (rozdziały: *Niccolo Machiavelli, Francis Bacon, Benedykt Spinoza, John Locke*).

M. Siemek, *Wykłady z klasycznej filozofii niemieckiej*, PWN, Warszawa 2011.

P. Hazard, *Myśl europejska w XVIII w. Od Monteskiusza do Lessinga*, Warszawa 1972 (rozdz. *Przeciwko religii objawionej i Natura a wolność*).

Ch. Taylor, *Źródła podmiotowości. Narodziny tożsamości nowoczesnej*, Warszawa 2001, cz. III.

J. Migasiński, *Filozofia nowożytna. Postacie. Idee. Problemy*, Wydawnictwo STENTOR, Warszawa 2011.

G. Gottfried, *Teoria poznania. Od Kartezjusza do Wittgensteina*, przekł. T. Kubalica, Wydawnictwo WAM, Warszawa 2007.

M. Sikora, *Problem reprezentacji poznawczej w nowożytnej i współczesnej refleksji filozoficznej*, Poznań 2007 (*Mentalistyczna reprezentacja empiryczna*, ss. 46-48, *Locke’a interpretacja umysłów i procesów mentalnych*, ss. 48-55, *Berkeleya zamknięty krąg idei* ss. 55-57, *Empiryczny sceptycyzm Hume’a jako kres mentalizmu*, ss. 58-70).

S. Blandzi, D. Facca, *Czym właściwie jest podmiot? (Z genealogii pojęcia)*, [w:], „Przegląd Filozoficzny”. Nowa Seria, Rocznik 16, nr 1 (61), 2007, ss. 207-222.

J. Disse, *Metafizyka od Platona do Hegla*, przekł. A. Węgrzecki, L. Kusak, WAM, Kraków 2005 (Cz. III, *Nowożytność: Wprowadzenie oraz rozdz. VII: Kartezjusz*).

R. Scruton, *Spinoza*, Prószyński i S-ka, Warszawa 2002.

A. Riklin, *Niccolo Machiavellego nauka o rządzeniu*, przekł., H. Olszewski, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2000.

G. Rodis-Lewis, *Kartezjusz i racjonalizm*, przekł., S. Cichowicz, Prószyński i S-ka, Warszawa 2000.

R. Kleszcz, *Pascal a problem sceptycyzmu* [w:] „Analiza i Egzystencja”, 15 (2011), http://usfiles.us.szc.pl/pliki/plik_1329679120.pdf

W. Gromczyński, *Zakład Pascala*, „Kwartalnik Filozoficzny”, nr 2 (1996).

P. Gut, *Spinoza o naturze ludzkiej*, KUL, Lublin 2011.

P. Gut, *Leibniz, Myśl filozoficzna w XVII wieku*, Monografie FNP, Wrocław 2004.

P. Gut, *Leibniza teoria prawdy*, w: „Roczniki Filozoficzne” 46/47, 1998-1999, s. 1, s. 147-166.

R. Piotrowski, *Od materii świata do materii państwa. Z filozofii Tomasza Hobbesa*, Kraków 2000.

A. Grzeliński, *Człowiek i duch nieskończony. Immaterializm George'a Berkeleya*, Wydawnictwo Naukowe UMK, Toruń 2010.

„Przegląd Filozoficzno-Literacki”, *Hobbes*, nr 1 (30) 2011.

R. Piotrowski, *Od materii świata do materii państwa. Z filozofii Tomasza Hobbesa*, Kraków 2000.

A. Grzeliński: *Sceptycyzm w filozofii Dawida Hume'a*, „Toruński Przegląd Filozoficzny”, t. 7/8, 2007.

K. Gurczyńska, *Dlaczego Hume pragnął spalić metafizyczne księgi?*, [w:] Z. J. Czarniecki, *Między Kartezjuszem a Hume'em - ucztowanie rozumu w myśli nowożytnej. Dylematy racjonalności*, UMCS, Lublin 2001.

M. Rutkowski, *Rola rozumu w decyzjach moralnych*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego 2001.

H. Jakuszko, *Idea wolności w niemieckiej myśli teologiczno-filozoficznej od Lutra do Herdera*, Lublin 1999.

J. Żelazna, *Substancja jak światło?*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2010.

M. Skrzypek, *Diderot*, Warszawa 1980.

M. Skrzypek, *Holbach*, Warszawa 1978.

R. Panasiuk, *Schelling*, Warszawa 1987.

M. Chlewicki, *Kant i Berkeley z metafizycznego punktu widzenia*, w: *Edukacja Filozoficzna*, vol. 38 2004, s. 5-20.

M. Chlewicki, *Kant i Berkeley z metafizycznego punktu widzenia*, w: *Edukacja Filozoficzna*, 2004, nr 38, ss. 5-20.

J. Starobinski, *Jean-Jacques Rousseau. Przejrzystość i przeszkoda*, przeł. J. Wojcieszak, Warszawa 2000.

M. Błaszke, *Jana Jakuba Rousseau projekt konstytucji dla*

Korsyki, *Aktualizacja idei w dobie Rewolucji Francuskiej*, Wyższa Szkoła Zarządzania w Zamościu, Zamość 2005.

J. Garewicz, *Schopenhauer*, Warszawa 2000.

A. Bobko, *Kant i Schopenhauer. Między racjonalnością a nicością*, Rzeszów 1996.

M. Chlewicki, *Kant a problem filozofii religii*, Bydgoszcz 2012.

J. Kloc-Konołowicz, *Rozum w filozofii Kanta i Fichtego. Prymat praktyczności w klasycznej myśli niemieckiej*, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2007.

M. Poręba, *Możliwość rozumu. Ćwiczenia z metafizyki*, Aletheia, Warszawa 2008.

M. Poręba, *Kantowskie pojęcie metafizyki*, [w:], „Przegląd Filozoficzny”. Nowa Seria, rocznik 13, nr 4 (52), ss. 87-96.

T. Buksiński, *Imperatyw kategoryczny: osobowy, prawny, polityczny*, [w:], „Przegląd Filozoficzny”. Nowa Seria, rocznik 13, nr 4 (52), ss. 191-211.

M. Kwietniewska, *Fichtego koncepcja państwa i wojny prawdziwej*[:] „Analiza i Egzystencja” nr 13 (2011).

K. Śnieżyński, *Filozofia Kanta i świat współczesny. W 200 rocznicę śmierci Immanuela Kanta*, UAM, Poznań 2004.

Ch. Asmuth, *Przełom transcendentálny w filozofii Kanta*, przekł. P. Piszczatowski, [w:] „Przegląd Filozoficzny”, 4 (52), Warszawa 2004.

M. Żelazny, *Hegłowska filozofia ducha*, Warszawa 2000.

M. Żelazny, *Hegel dla początkujących*, Toruń 2009.

R. Panasiuk, *Feuerbach*, Państwowe Wydawnictwo Wiedza Powszechna, Warszawa 1972.

H. Arendt, *Wykłady o filozofii politycznej Kanta*, [w:] „Kronos” nr 4/2008, ss. 88-218.

A. Noras, *Kant i Hegel w sporach filozoficznych osiemnastego i dziewiętnastego wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2007.

M. Rosiak, *Dialektyka Hegla. Krytyczny komentarz do głównych tekstów metafizycznych*, Kraków 2011.

M. Gołębiewska, *Rodzaje wiedzy Sorena Kierkegarda*, [w:], *Rezonujący rozum nauki a rozumność intuicji*, IFiS PAN, Warszawa 2009, ss. 294-305.

J.A. Kłoczowski, *Człowiek bogiem człowieka*, KUL, Lublin 1979.

D.Leszczyński, K. Szlachcic, *Wprowadzenie do francuskiej filozofii nauki. Od Comte'a do Foucaulta*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2003.

L. Kusak, *Maxa Stirnera koncepcja jednostki i społeczeństwa*, [w:] *Jedyny i jego własność*, Warszawa 1995.

B. Urbankowski, *Stirner, czyli bunt*, [w:] *Myśl romantyczna*, Warszawa 1979.

P. Chmiel, *Myśl polityczna i prawna Herberta Spencera*, w „*Studia Iuridica*”, XLI/2003, ss. 59-81.

L. Kasprzyk, *Idee społeczno-polityczne Herberta Spencera*, Kraków 1961.

J. Kochan, *Wolność i interpelacja*, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2004.

A. Bednarczyk, *Filozofia biologii europejskiego Oświecenia*, Warszawa 1984

K. Löwith, *Źródła duchowych przemian epoki w heglowskiej filozofii dziejów ducha*, w *Od Hegla do Nietzschego. Rewolucyjny przełom w myśli XIX wieku*, przekł. S. Gromadzki, Warszawa 2001. (Rozdziały: *Studia z dziejów ducha niemieckiego XIX wieku*, *Źródła duchowego przełomu epoki w heglowskiej filozofii dziejów*, *Zerwanie heglowskiego pośrednictwa w rozstrzygnięciach Marksa i Kierkegarda*).

B. Baczek, *O demokracji i Oświeceniu*, [w:] „Przegląd Polityczny” nr 100/2010, ss. 110-112.

S. Sarnowski, M. Korzeniowska, M. Chlewicki, *O metafizyce jako filozofii filozofii*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2007 (M. Korzeniowska, *Dialektyka ironii w Filozofii S. Kierkegarda*, ss. 92-118).

I. Berlin, *Korzenie romantyzmu*, red. H. Hardy, Zysk i S-ka, Poznań 2004.

E. Cassirer, *Mit państwa*, IFiS PAN, Warszawa 2006: XIV - *Filozofia oświecenia i jej krytycy romantyczni* oraz XVII - *Wpływ filozofii Hegla na rozwój nowoczesnej myśli politycznej*.

A. Szachaj, M. N. Jakubowski, *Filozofia polityki*, PWN, Warszawa 2006, rozdz. *Nowożytna filozofia polityki*.

J. Jusiak, *Metafizyka a poznanie bezpośrednio. Tradycyjny i współczesny kształt zagadnienia*, UMCS, Lublin 1998. Rozdziały: *Idealistyczno-spekulatywna wizja metafizyki*, *Spory o metafizykę w filozofii poheglowskiej*.

G. Gottfried, *Teoria poznania. Od Kartezjusza do Wittgensteina*, przekł. T. Kubalica, Wydawnictwo WAM, Warszawa 2007.

J. Disse, *Metafizyka od Platona do Hegla*, przekł. A. Węgrzecki, L. Kusak, WAM, Kraków 2005, rozdz. VII-IX.

L. Kołakowski, *Filozofia pozytywistyczna*, PWN, Warszawa 2004.

M. Elias, *Czym jest socjologia?*, przekł. B. Baran, Wyd. Aletheia, Warszawa 2010,

- Rozdz. Socjologia – problematyka Comte’a, ss. 37-59.

	<p>Z. Cackowski <i>Filozofia marksistowska. Wybrane Problemy</i>, Warszawa 1986.</p> <p>A.Walicki, <i>Marksistowska filozofia w PRL w świetle osobistych wspomnień</i>, w: <i>Przegląd Filozoficzny</i>” r. 16, nr 3 (63) 2007.</p> <p>L. Kołakowski, <i>Główne nurty marksizmu</i>, Warszawa 1989, T. 1, rozdz. XII, <i>Kapitalizm jako rzeczywistość odczłowieczona</i> i T.3, rozdz. XVI, <i>Rekapitulacja. Komentarz filozoficzny</i>.</p> <p>I.Berlin, <i>Karol Marks. Jego życie i środowisko</i>, Warszawa 1999.</p> <p>C.Balibar, <i>Filozofia Marksa</i>, przekł. A. Staroń, Z. M. Kowalewski, Książka i Prasa, Warszawa 2007</p> <ul style="list-style-type: none"> • Rozdz. <i>Za i przeciw Marksowi</i>. <p>L. Althusser, w imię Marksa, przekł. M. Herer, Wyd. Krytyka Polityczna, Warszawa</p> <p>J. Domaradzki, <i>Religia ludzkości. Augusta Comte’a socjologiczna wizja religii</i>, UAM, Poznań 2005.</p> <p>G. Żurkowska, <i>Hegel: krytyka i przewyżczenie tradycyjnej metafizyki</i>, „<i>Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska</i>”, sectio I, vol. 10, 1980, s. 151-168.</p> <p>G. Żurkowska, <i>Narodziny i rozwój nowożytnej filozofii podmiotu</i>, w: Z. J. Czarnecki, B. Dziemidok (red.), <i>Homo agens. Studia nad aktywnością i podmiotowością człowieka</i>, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1981, ss. 15 - 45.</p> <p>G. Żurkowska, <i>Trudno rozstać się z Kartezjuszem. Komentarze do filozofii nauki Aliny Motyckiej</i>, [w:], G. Żurkowska, A. Blandzi (red., nauk.), <i>Rezonujący rozum nauki a rozumność intuicji</i>, Wydawnictwo Rolewski, Wydawnictwo Uczelniane Wyższej Szkoły Gospodarki w Bydgoszczy, Wydawnictwo IFiS PAN, Warszawa 2009, ss. 38-49.</p>
Podpis koordynatora przedmiotu	
Podpis kierownika jednostki	